

THE GREEK MYTHS IN THE UNBEARABLE LIGHTNESS OF BEING BY MILAN KUNDERA

Magdalena Indrieș, Assist. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: Milan Kundera's vision of the world is based on many contradictions. The most important contradiction is that one enunciated by the Greek philosopher Parmenides of Elea: light-heavy. The lightness and the heaviness are related to the myth of the eternal return and to the myth of Oedipus. Man has always to choose between the two contradictory concepts. His destiny is submitted to an absolute necessity, which constrains him to take a responsibility. Engaged, in this way, in his own existence, he lives under an immense heaviness. In the same time, he is faced with the lightness of his life, because it is unique.

Keywords: *myth, lightness, heaviness, eternal return, Oedipus*

1. Unicitatea operei românești a lui Milan Kundera

Milan Kundera face parte din generația romancierilor din Estul Europei, care, prin opera lor, și-au propus să exploreze existența, văzută ca totalitatea posibilităților umane, înscrise într-o epocă a „paradoxurilor terminale”. Pentru Kundera, ca și pentru Kafka, Hašek, Musil și Broch, romanul reflectă condiția ființei umane față în față cu « monstrul » numit Istorie, care este „impersonală, neguvernabilă, incalculabilă, de neînțeles – și nimeni nu îi poate scăpa.” (*Arta romanului*, p. 22). Existența omului se definește în raport cu lumea, orice schimbarea acesteia implică o altă situație existențială. Pentru acești scriitori, romanul este un gen literar care poate îngloba și alte genuri precum: poezia, eseu, aforismul, filozofia. *Insuportabila ușurătate a ființei* ilustrează foarte bine această absorbție, în structura sa narativă, a genurilor amintite. Într-un interviu luat de Christian Salmon scriitorului, acesta recunoaște compoziția complexă a romanului: „There I wanted dream, narrative, and reflection to flow together in an indivisible and totally natural stream. But the polyphonic character of the novel is very striking in part six: the story of Stalin's son, theological reflections, a political event in Asia, Franz's death in Bangkok and Toma's funeral in Bohemia are all linked by the same everlasting question: „What is kitsch?” This polyphonic passage is the pillar that supports the entire structure of the novel. It is the key to the secret of its architecture.” Simona Cioculescu apreciază contribuția lui Milan Kundera la construcția noului roman după epoca lui Proust și referindu-se la romanul *Insuportabila ușurătate a ființei* afirmă că „a fost fără îndoială romanul european care a marcat cel mai puternic momentul anilor 80, prin conținutul său tragic, prin compoziția polifonică, prin modul inimitabil de a uni eul cu narațiunea într-o rețea de aluzii, reminiscențe și motive revenitoare. Kundera va rămâne cu siguranță maestrul acestui tip de meditație romanescă din care a făcut una din caracteristicile romanului post-proustian.” Kundera se remarcă prin preocuparea deosebită pentru „construcția arhitectonică” clară a romanelor sale. El folosește tehnici specifice artei muzicale: polifonia, contrapunctul, variația pe aceeași temă, precum și „schimbarea de ritm și tempo de la o mișcare la alta.” Romanele sunt alcătuite din mai multe capitole numerotate și purtând fiecare câte un titlu. Capitolele „autonome și independente” sunt structurate pe unul sau mai multe paragrafe numerotate. Unitatea romanului nu mai este asigurată de acțiune sau de intrigă, ci de temă. *Insuportabila ușurătate a ființei* este alcătuită din șapte părți, care sunt legate între ele de teme și personaje. Fiecare parte poartă un titlu, care corespunde problemei existențiale a personajului căruia îi este dedicată. Temele majore, mitul eternei

reîntoarceri și povestea cuplului Tomas-Tereza se repetă de două ori. Unicitatea operei kunderiene este foarte bine surprinsă de Jørn Boisen:

La polyphonie philosophique (on trouve la trace de penseurs aussi différents que Nietzsche, Heidegger, Husserl, Platon, Descartes, Parménide, Epicure auxquels s'ajoute à la fois la Genèse et la pensée mythique) combinée avec la polyphonie des genres (roman, aphorisme, essai, récit de rêves) conduit à l'enrichissement mutuel des thèmes ainsi qu'à l'ouverture maximale vers le monde humain. (Jørn Boisen, 2006, p.179)

2. Prezența mitului și a referințelor la Antichitate

Opera lui Milan Kundera ca și opera multor alți scriitori ai secolului al XX-lea demonstrează că între mit și literatură există o legătură indestructibilă, deoarece mitul contribuie la nașterea textului literar, iar literatura nu poate exista fără mituri. Miturile la care recurge Milan Kundera aparțin în cea mai mare parte Antichității greco-romane, o dovadă în plus că Marguerite Yourcenar avea dreptate când afirma că: „la Grèce a su formuler au cours des siècles toutes les vues possibles sur la métaphysique et la vie, le social et le sacré, et offrir aux problèmes de la condition humaine des solutions variées, convergentes ou parallèles, ou souvent diamétralement opposées entre lesquelles l'esprit peut choisir.” (M. Yourcenar, 1991, p.431). Unul dintre personajele romanului *Gluma* revendică moștenirea Antichității: „La fel ca romanii și germanii, suntem și noi moștenitorii Antichității” (*Gluma*, p. 207). Cele mai vechi cântece populare din Moravia aparțin aceleiași gândiri muzicale ca și cântecele populare ale Greciei antice. Sursa o reprezintă cultul lui Dionysos, iar structura este alcătuită din „tetracordul lydian, frigian și doric”. Muzica populară și unele tradiții populare precum Cavalcada regilor îi apropie pe slavi de Grecia antică. Acest obicei numit Cavalcada regilor este o procesiune călare, care străbate ulițele satului, regele și pajii săi fiind reprezentați de tineri îmbrăcați în haine femeiești. Cu această ocazie se rostesc versuri, care-i amintesc romancierului de versurile rostite „pe scenele amfiteatrelor antice”. Aceste cântece vechi sunt importante pentru că în ele sufletul ceh se regăsește nealterat de schimbările timpului și ale istoriei:

... eu mă simțeam nespus de fericit înăuntrul acestor cântece (în cabina lor de sticlă), unde tristețea nu e jucăușă, râsul nu e strâmb, iubirea nu e caraghioasă, și ura nu-i sfioasă – unde oamenii se iubesc trup și suflet [...], unde la ură omul pune mâna pe cuțit sau sabie, la bucurie dansează, la disperare se aruncă în Dunăre, unde dragostea mai e încă dragoste și durerea durere, unde simțământul primar nu e încă smuls din încheieturile sale, iar valorile mai sunt până acum nedevastate; și mi se părea că înăuntrul acestor cântece mă aflam la mine acasă, că dinele am luat ființă, că lumea lor e însemnul meu original (*Gluma*, p.441).

În romanele lui Kundera, există numeroase referințe la Antichitatea greco-romană. Personajul principal al romanului *Viața este în altă parte* se naște și trăiește sub semnul lui Apollo. Zeul antic este prezent în universul acestui roman sub forma „unei statuete înfățișând un nud de bărbat ținând în mâna stângă o liră sprijinită de rotunjimea robustă a șoldului său.” (*Viața e în altă parte*, pp. 8-9). Apollo este tatăl spiritual al personajului principal, Jaromil, care poartă un nume care înseamnă „iubitor de primăvară sau iubitul primăverii”. (*Viața e în altă parte*, p. 10) Acest nume ar fi echivalentul numelui Apollo în limba cehă, în opinia mamei poetului, care a vrut să-și zămislească copilul cu zeul grec :

Așa se face că obiectul de alabastru deveni un autentic zeu antic, cu alte cuvinte o ființă dintr-o lume supranaturală care, intervenind în universul uman, încurcă destinele, conspiră și dezvăluie necunoscutul. Tânăra căsătorită îl considera aliatul ei, iar visătoarea ei feminitate făuri din el o creatură vie, ai cărei ochi căpătau uneori culorile unor iriși iluzorii și a cărei gură dădea impresia că respiră. Făcu o pasiune pentru acest micuț bărbat gol-puşcă, umilit pentru ea și din pricina ei. Îi contempla chipul fermecător și, curând, începu să-și dorească din adâncul inimii ca pruncul ce

creștea în pântecul ei să-i semene acestui dușman al soțului ei. Și voia să-i semene atât de mult, încât să-și poată imagina că nașterea lui nu se datora soțului ei, ci operei tânărului și fermecătorului bărbat. Și astfel îl implora să modifice, printr-o înfăptuire a magiei sale, trăsăturile embrionului, să le transforme, să le transfigureze, așa cum făcuse odinioară marele Tizian, în timp ce picta unul din tablourile sale pe pânza ratată a unuia dintre discipolii săi. (*Viața e în altă parte*, pp. 9-10.)

Mitul lui Ulise este și el actualizat în opera lui Kundera. Aventura pe care o trăiește omul modern este una lăuntrică, el nu mai străbate mări și țări, Ithaca lui este una interioară și el caută drumul spre sine însuși: „Odiseea lui Homer s-a mutat în sfera lăuntrului. S-a interiorizat. Insulele, mările, sirenele seducătoare, Ithaca rechemându-ne, toate acestea nu sunt astăzi decât vocile ființei noastre lăuntrice.” (*Cartea râsului și a uitării*, p. 87). Și astfel destinul devine, în concepția lui Milan Kundera, la fel de greu și de covârșitor ca bolta cerească, iar omul, care-și poartă destinul „pe umerii săi” este asemuit lui Atlas și considerat la fel de măreț ca titanul antic. În *Insuportabila ușurătate a ființei* este invocat Hercule, prin sintagma „măturoiul lui Hercule”. Se face aluzie la curățarea grajdurilor lui Augias de către eroul grec. Forța oarbă a istoriei, care spulberă, din calea ei, tot ceea ce n-o servește, este comparată cu imensa forță a lui Hercule. Pentru a ilustra acest lucru, romancierul folosește imaginea unei biserici gotice din secolul al XIV-lea, care, în urma jafului, nu mai avea decât pereții, coloanele, bolta și ferestrele. Și atunci Sabina își amintește de castelele din Cehia, pe care comuniștii le transformaseră „în centre de învățământ pentru ucenici, în cămine de bătrâni, dar și în grajduri pentru creșterea vitelor.” (*Insuportabila*, p.106). Motivul pălăriei- melon, care, în viziunea Sabine, se încarcă mereu de o altă semnificație, este comparat cu albia fluviului lui Heraclit, în care nu te scalzi de două ori în aceeași apă. Franz, profesorul universitar, este numit „un Socrate aproape neverosimil”.

Romanul *Insuportabila ușurătate a ființei* ilustrează teoria lui Milan Kundera conform căreia „romanul în întregime nu este decât o lungă interogație” (*Arta romanului*, p. 44) „Kundera est le créateur d'un monde qui reflète toute son époque, mais qui, explorant les problèmes, n'aboutit qu'à des questions.” (Jørn Boisen, 2006, Préface) Este o interogație adresată existenței, definite ca suma tuturor posibilităților omenești. Principala preocupare a romancierului o reprezintă existența și categoriile ei precum: identitate, ușurătate, greutate, lentoare, slăbiciune, vertij, kitch, dragoste etc. Întrebarea, pe care și-o pune Ludvik, personajul principal din romanul *Gluma*, este, de fapt, interogația întregii opere kunderiene:

Ce semnificație avea această întâlnire și ce-ar vrea să-mi spună ? Dar mai spun oare ceva întâmplările, în afara faptului că se petrec și că există ? Nu-i nevoie, sper, să subliniez că sunt un om de o luciditate desăvârșită. S-ar putea însă să fi rămas totuși în mine ceva din superstițiile iraționale; cum ar fi, de pildă, tocmai această convingere că toate evenimentele ce survin în viață au un înțeles suplimentar, o anumită *semnificație*; că însăși viața, prin propria-i aventură se destăinuiește, dezvăluindu-ne treptat câte ceva din misterele ei, prezentându-se în fața noastră ca un rebus ale cărui sensuri trebuiesc descifrate; că aventurile pe care le parcurgem în viață alcătuiesc mitologia acestei vieți, și tocmai în această mitologie se află cheia adevărului și a misterului. Să fie asta o iluzie ? Tot ce se poate, și-i accept chiar și probabilitatea; dar nu sunt în stare să mă debarsez de această nevoie de a descifra în permanență propria-mi viață (ca și când ar ascunde, într-adevăr, o semnificație anume, un adevăr de o deosebită importanță), nu mă pot debarasa de această nevoie, chiar dacă n-ar fi nimic altceva decât nevoia dezlegării unui joc (cum e, de pildă, rebusul). (*Gluma*, pp. 237-238)

Existența este analizată prin perspectiva mitului eternei reînțoarceri. Kundera folosește mitul prin negație, preluând interpretarea acestuia de la Nietzsche: dacă existența s-ar repeta, dacă ea ar reveni mereu, atunci tot ceea ce facem ar căpăta o altă semnificație, ar deveni de o insuportabilă greutate.

Perspectiva eternei reîntoarcei schimbă semnificația lucrurilor și a evenimentelor, depozându-le de „circumstanța atenuantă a efemerității lor”. Lucrurile efemere scapă condamnării noastre, după cum: „Roșeața, amurgului luminează totul cu farmecul nostalgiei, chiar și ghilotina.” (*Insuportabila...*, p. 8). Dacă însă eterna reîntoarcere nu este posibilă, greutatea se transformă în ușurătate, viața e asemenea unei umbre și proiectată pe fundalul eternității, ea nu mai înseamnă nimic. Ușurătatea devine insuportabilă atunci când polii contradicției se apropie unul de celălalt, până la identificare. Atunci, privilegiul se poate transforma în condamnare, noblețea în josnicie, iar rezultatul dezastruos este pierderea dimensiunilor de către ființă. *Insuportabila* ușurătateîși are rădăcinile în formula lui Descartes, care-l proclamase pe om drept „stăpânul și proprietarul naturii”. Milan Kundera ne explică ce s-a întâmplat de la Descartes și până în zilele noastre:

După ce a realizat miracole în știință și tehnică, acest „stăpân și proprietar” își dă brusc seama că nu posedă nimic și că nu e stăpânul nici al naturii (care se retrage încetul cu încetul, de pe planetă), nici al istoriei (care i-a scăpat), nici al lui însuși (e condus de forțele iraționale ale sufletului). Dar dacă Dumnezeu a plecat și dacă omul nu mai e stăpân, atunci cine e stăpânul? Planeta avansează în vid fără un stăpân. Iat-o *insuportabila* ușurătate a ființei. (Milan Kundera în dialog cu Christian Salmon)

Romancierul analizează sensul greutății și al ușurătății. Astfel, greutatea este cea care dă sens vieții noastre, „ea este imaginea celei mai intense împliniri vitale” (*Insuportabila*, p. 9), ea ne face reali și adevărați. Ușurătatea, în schimb, îndepărtează omul de pământ, îl înalță spre cer, iar toate gesturile sale devin lipsite de sens. Scriitorul este surprins când în fața unor fotografii ale lui Hitler se simte emoționat, deoarece ele îi amintesc de copilăria sa în primul rând, și apoi de ororile comise de acesta. Omul are posibilitatea de a alege între cele două, doar că nu știe ce să aleagă. Scriitorul ceh preia această viziune asupra existenței de la filozoful grec Parmenide, conform căruia universul este alcătuit din cupluri de contrarii : „gingășie-grosolanie; căldură-frig; ființă-neființă” etc. Toate aceste cupluri de contradicții stau sub semnul pozitiv-negativ. Universul românesc din *Insuportabila ușurătate a ființei* este alcătuit din următoarele contradicții: ușurătate-greutate, libertinaj-iubire, fidelitate-trădare, suflet-trup, lumina-întuneric, es muss sein-einmal ist keinmal, timp ciclic-timp linear. Cea mai semnificativă contradicție i se pare lui Kundera a fi greu-ușor și personajele romanului *Insuportabila ușurătate a ființei* sunt construite din această perspectivă. Romancierul ne prezintă de fapt viața a două cupluri: unul format din chirurgul Tomas și chelnerița Tereza, iar celălalt dintr-o pictoriță, Sabina și un profesor universitar elvețian, Franz. Personajul principal Tomas se naște dintr-o imagine poetică foarte sugestivă, care stă și ea sub semnul interogației: „L-am văzut stând în dreptul unei ferestre a apartamentului său, cu ochii fixați spre partea opusă a curții interioare, spre zidul din spate al imobilului din fața sa, și nu știa ce să facă.” (*Insuportabila*, pp. 9-10). Zidul are o deosebită semnificație, el reprezintă existența în fața întrebărilor omului. Principala preocupare a personajelor kunderiene o reprezintă explorarea condiției umane. Pentru a le face cât mai veridice, romancierul „merge până la capătul unor situații, motive și chiar al unor cuvinte din care sunt plămădite”. (*Arta romanului*, p. 48). A înțelege personajul înseamnă, în viziunea lui Kundera, a-i descifra „codul existențial”, care se compune din câteva cuvinte. Cuplul Sabina-Franz sunt caracterizați doar prin sensul pe care-l dau unor cuvinte precum: femeie, fidelitate, muzică, dragoste, trădare, lumina și întunericul, convoi, frumusețe, patrie, cimitir, forța, „viața în adevăr”. Un capitol dedicat vieții acestui cuplu de amanți poartă numele de: „Cuvinte neînțelese”. Cei doi formează o contradicție, la fel ca celălalt cuplu Tomas-Tereza, doar că în primul cuplu femeia este cea puternică, iar bărbatul cel slab. Semnificația total diferită, pe care o dau cuvintelor, creează între ei o prăpastie. De exemplu, dacă pentru Franz, fidelitatea este cea dintâi dintre virtuți, pentru Sabina, trădarea este principala virtute care o definește. A trăda înseamnă pentru Sabina a pleca din rând și a te aventura în necunoscut. Capitolele dedicate personajului feminin din cuplu Tomas-Tereza sunt intitulate „trup și suflet”, deoarece această dualitate reprezintă enigma vieții acestui

personaj. Pentru a fi ea însăși, pentru a-și defini propria identitate, Sabina are nevoie de libertate, pe care n-o poate obține decât prin intermediul aventurii sufletului. Trupul este cel care o dezamăgește, pentru că el o face să se simtă asemenea celorlalți, el nu-i asigură nicio identitate, nicio unicitate. Prin întrebările pe care și le pune în legătură cu interdependența dintre suflet și trup, Tereza explorează întregul teritoriu al existenței sale, ajungând la frontierele ei. Acestea apar acolo unde întrebările ființei umane rămân fără răspuns. Tereza pătrunde în viața lui Tomas adusă de hazard. Imaginea care sugerează mâna hazardului este împrumutată mitului: „Îi părea un copil pe care cineva îl depusese într-un coșuleț de nuiele stropit cu smoolă și-l lăsase pe firul unei ape pentru ca Tomas să-l pescuiască și să-l tragă pe țărnuț patului său.” (*Insuportabila...*, p. 10). Această imagine îi amintește de fiica faraonului care l-a salvat pe Moise și realizează că aceștia îi datorăm întreaga noastră civilizație. Tomas se simte asemeni regelui Corintului, Polybes, căruia destinul sau întâmplarea i-l aduce pe Oedip, care nu fusese lăsat pe „firul apei”, ci încredințat ciobanilor regelui. Datorită acestui gest, civilizația noastră are cea mai frumoasă tragedie antică, scrisă de Sophocle: Oedip. Salvarea unui copil nevinovat de violența apelor este, în opinia lui Tomas, un act fondator. „La originea atâtor mituri antice se află, întotdeauna, cineva care salvează un copil abandonat.” (*Insuportabila*, p. 14). Tomas ia o decizie importantă pentru viața lui sprijinindu-se pe un mit, folosindu-se de semnificația acestuia. A doua apariție în roman a mitului lui Oedip este sub forma cărții pe care Tereza o găsește în biblioteca inginerului cu care vrea să-l înșele pe Tomas. Oedip apare în momentele de răscruce ale vieții celor doi protagoniști, ca și cum mitul ar fi firul invizibil care-i leagă.

Această imagine a coșulețului cu copilul nevinovat și imaginea lui Tomas, stând la fereastră și privind un zid, neștiind ce să facă, conțin întreaga semnificație a romanului. Tomas este nehotărât, chinat de întrebări, încearcă să înțeleagă dacă este vorba despre dragoste sau despre o clipă de isterie din partea sa. I se pare apoi firească incertitudinea pentru că: „Omul nu poate ști niciodată ce trebuie să vrea, întrucât nu are decât o singură viață și n-are cum s-o compare cu niște vieți anterioare, nici s-o corecteze în niște vieți ulterioare.” (*Insuportabila...*, p. 12). Decizia lui Tomas este dictată de proverbul german: *Einmal ist Keinmal*, care-l ajută să scape de orice responsabilitate, deoarece a trăi o dată este ca și cum n-ai trăi deloc și atunci totul este lipsit de sens. Contradicțiile, care alcătuiesc universul, se regăsesc și în structura ființei. Tomas trăiește sub semnul ușurătății, e convins că se născuse pentru a fi celibatar, dar, în același timp, se simte atras irezistibil de Tereza, care reprezintă greutatea. Tomas întruchipează coexistența în aceeași ființă a libertinului și a îndrăgostitului romantic. Ba mai mult, deși nu poate renunța la felul său de a fi, acționează asumându-și povara greutății, atunci când părăsește Elveția și simte că trebuie s-o regăsească pe femeia iubită. Evoluția acestui personaj dinspre ușurătate spre greutate, pendularea permanentă între cei doi poli, dovedește că ființa umană tinde, în mod irațional, să se situeze sub semnul greutății. Este însă foarte descumpănit, în momentul în care realizează că dragostea lui și a Terezei s-a născut sub semnul ușurătății. De fiecare dată, când trebuie să ia o decizie, Tomas se regăsește în fața zidului, întrebându-se dacă a făcut o alegere bună. „Omul însă, pentru faptul că dispune doar de o singură viață, nu are nicio posibilitate să verifice ipoteza prin experiență, drept care nu va afla niciodată dacă a greșit, sau dacă a făcut bine dând ascultare sentimentelor sale.” (*Insuportabila...*, p.37)

Tereza este și ea un personaj conflictual, în căutarea propriei identități, care se definește prin raportare la modelul matern și prin încercarea anulării acestuia. Capitolele doi și patru sunt dedicate acestui personaj și sunt intitulate: „Trupul și sufletul”. Această dualitate ireconciliabilă, numită de Kundera „experiența umană fundamentală” constituie situația din care s-a născut acest personaj. Romancierul însuși ne mărturisește că personajele sale s-au născut fie din „frază sugestivă”, cum este cazul lui Tomas, și aume fraza: „einmal ist keinmal”, fie din „situații-cheie”, „chiorăitul

măruntaielor”, în cazul Terezei. Aceasta își caută propriul eu, mai întâi, prin trup, prin care, de fapt, încearcă să vadă imaginea propriului suflet:

Se contempla îndelung și, din când în când, o deranja faptul că descoperea pe chipul ei trăsăturile mamei. Și atunci începea să se cerceteze cu o îndârjire înverșunată străduindu-se, din răspuțeri, să șteargă, să facă să dispară fizionomia maternă, în așa fel încât pe chipul ei să nu rămână decât ea însăși. Când reușea, era cuprinsă de o încântare euforică: sufletul țâșnea pe suprafața trupului asemenea unui echipaj ce se avânta din pânțele unei nave, invadând puntea și cântând cu brațele înălțate spre cer. (*Insuportabila...*, p.42)

Jørn Boisen afirmă că Tereza și Franz sunt personaje platoniciene, spre deosebire de Tomas și Sabina care sunt personaje nietzscheene. Tereza relizează că numai sufletul o poate defini ca ființă distinctă de celelalte, deoarece trupul ei era asemănător celorlalte trupuri, ba mai mult semăna foarte mult cu cel al mamei. Trupul este „semnul uniformității obligatorii, a lagărului de concentrare; semnul umilinței” (*Insuportabila...*, p. 56). Existența Terezei are drept temei credința în iubirea absolută, definită de Platon în *Banchetul*, prin mitul ființei hermafrodite:

Fiecare dintre noi este o jumătate despărțită de întregul ei, cum ai tăia o plătică, făcând două dintr-una, și fiecare jumătate își caută neconștient frântura ruptă din el însuși. [...] Așadar, când întâmplarea scoate cuiva în cale propria sa jumătate – [...] atunci ca prin farmec sunt fulgerați de-o simpatie, de-o afinitate, de-o dragoste care-i face, ca să spun așa, incapabili să se mai despartă unul de altul nici măcar o clipă. Ei trăiesc apoi viața împreună, dar dacă i-ai întreba, nu ți-ar putea spune ce așteaptă unul de la altul. Niciunul m-are impresia că legătura plăcerilor dragostei este ceea ce-i împinge atât de stăruitor să se bucure, la apropierea unuia de celălalt. Dimpotrivă, e vădit că altceva urmărește sufletul lor; ceva care nu poate fi rostit, ceva care se ghicește numai, sau se întrevește. (Platon, *Banchetul*, 192a)

Cuplul Tereza-Tomas este imaginea exactă a acestui prototip al hermafroditului. Întâmplarea este cea care i-a dus unul spre celălalt, ei se iubesc, nu pot trăi unul fără celălalt și mor împreună, ca și cum ar fi aceeași ființă. Franz trăiește și el iubirea absolută. Dragostea lui pentru Sabina este dragostea față de mama sa, prototipul femeii, căreia trebuie să-i fie fidel, să nu o facă să sufere.

Tereza luptă să scape din acest univers și dragostea este pentru ea un mijloc de a se realiza ca ființă, de a deveni unică. Din punctul de vedere al Terezei, care se situează sub semnul greutății, întâmplarea capătă o altă semnificație, decât pentru Tomas. Tereza are impresia că știe să descifreze mesajul adus de fiecare întâmplare, de aceea, când îl întâlnește pe Tomas, i se pare că un stol de întâmplări s-au adunat precum „păsările, coborând din zbor, pe umerii Sfântului Francisc de Assisi” (*Insuportabila...*, p.49). Mai târziu însă tot ea este cea care consideră că a decodat greșit mesajul întâmplării, de aceea, se hotărăște să-l părăsească pe Tomas. Contradicțiile sunt cele care fac din personajele lui Kundera niște ființe dramatice și chinuite. Strigătul Terezei, din timpul unei partide de amor, este strigătul ființei care ar vrea să scape contradicțiilor și dualității trup-suflet, precum și timpului. Ființa este sfâșiată de și între aceste contradicții, care oricând își pot schimba locul și se pot transforma în opusul lor: „Dar tocmai cel slab trebuie să fie tare și să plece atunci când cel tare e prea slab ca să-l poată răni pe cel slab.” (*Insuportabila...*, p. 74.) Tereza se simțea ca o ființă slabă și de aceea era atrasă de vertij, adică de dorința de a cădea. Atitudinea Sabine față de slăbiciunea ființei este contradictorie, precum atitudinea lui Tomas față de dragoste. Când rușii invadează Cehoslovacia, în 68, Sabina este revoltată de slăbiciunea propriului popor, în frunte cu șeful statului, Alexander Dubcek, care a printr-un discurs ținut la radio, acceptase puterea străină. Apoi, dându-și seama că este o ființă slabă, se simte solidară cu cei slabi. Tereza și Tomas își schimbă mereu rolurile între ei. Dacă la începutul relației, Tomas se simte responsabil de destinul copilului nevinovat, pe care i-l adusese hazardul, după întoarcerea din străinătate, Tereza este cea care-și asumă responsabilitatea destinului lui Tomas. Această schimbare permanentă și neprevăzută de roluri este numită de Jørn Boisen: „irruption du nihilisme dans leur précaire conquête du sens”. (Jørn

Boisen, 2006, p.108) Pentru Tereza lumea construită pe dihotomia greutate-ușurătate este un labirint, din care încearcă să iasă folosindu-se de cochetărie definită ca promisiune negarantată a împreunării sexuale.

În romanul *Insuportabila ușurătate a ființei*, Kundera face referire explicită la mitul lui Oedip. Realitatea mitică îi apare subit, atunci când Tereza vine la el. Imaginea copilului abandonat îl face să se gândească mai mult la vechile mituri și mai ales la cele în care apare această imagine. Așa se face că într-o zi, caută în bibliotecă Oedip de Sofocle. După ce expune pe larg povestea lui Oedip, romancierul trece la realitatea istorică a Cehiei. Trecerea de la mit la istorie ne demonstrează că între cele două noțiuni există o legătură, care constă în ambiguitate. Oedip omorându-și la o răscruce de drumuri, într-o încăierare, tatăl, nu știe de fapt pe cine ucide. La fel, cehii entuziaști, care la începutul instaurării comunismului, au crezut în el și în numele lui au comis crime și au distrus destine, își dau seama că de fapt au fost niște asasini, dar cu toate acestea se cred nevinovați. Și atunci din nou apare o întrebare fundamentală pentru această situație existențială: „Ești nevinovat, fiindcă nu știi? E scutit, oare, prostănacul instalat pe tron de orice responsabilitate, pentru simplu fapt că e prostănac ?” (*Insuportabila...*, p. 167). Răspunsul vine tot din partea mitului : „Oedip nu știa că se culcă cu propria sa mamă și, totuși, când a înțeles ce se întâmplă, nu s-a simțit nevinovat. N-a fost în stare să suporte jalnicul spectacol al nenorocirii pe care o pricinuiseră, și-a scos ochii și, nevăzător, a părăsit Theba.” (*Insuportabila...*, p. 168). Tomas este personajul care întruchipează, în acest roman, destinul lui Oedip, ceea ce demonstrează că arhetipurile mitice sunt eterne și universale. Deși este nevinovat, el plătește în mod voluntar, o vină pe care i-o impută comuniștii. Este obligat să renunțe la cariera de medic și să devină spălător de geamuri și vitrine.

Concluzii

Miturile antice constituie nu numai un punct de referință pentru înțelegerea ființei umane, dar și firul Ariadnei cu ajutorul căruia aceasta se descoperă pe sine și își valorifică posibilitățile. Kundera se raportează la mitul eternei reînnoiri prin intermediul interpretării lui Nietzsche, în schimb, în cazul mitului lui Oedip, interpretarea îi aparține. Mitul hermafroditului din *Banchetul* lui Platon este folosit ca model pentru relația cuplului Tomas-Tereza. Kundera folosește multe referințe antice pentru a face mai sugestive unele imagini. El demonstrează astfel că mitul este de o actualitate incontestabilă, chiar și în noul roman și că nu încetează să reprezinte „un limbaj universal”. În arhitectura romanului lui Milan Kundera, gândirea mitică joacă un rol important.

BIBLIOGRAPHY :

Kundera, Milan, (1998), *Cartea râsului și a uitării*, București, Editura Univers, traducere de Mariana Vorona și revăzută de Jean Grosu.

Ibidem, (2000), *Insuportabila ușurătate a ființei*, București, Editura Univers, traducere de Jean Grosu.

Idem, (2003), *Gluma*, București, Humanitas, traducere de Jean Grosu.

Idem, (2003), *Valsul de adio*, București, Humanitas, traducere din cehă de Jean Grosu.

Idem, (2003), *Viața e în altă parte*, București, Humanitas, traducere din cehă de Jean Grosu.

Idem, (2004), *Lentoarea*, București, Humanitas, traducere de Emanoil Marcu.

Yourcenar, Marguerite, (1991), *Essais et mémoires*, Editions Gallimard.

e-Bibliography

Boisen, Jørn, (2005), *Une fois ne compte pas. Nihilisme et sens dans L'insoutenable légèreté de l'être de Milan Kundera*, consultat 07.05.2015, http://engerom.ku.dk/english/staff/?pure=files%2F105333248%2FJ_rn_Boisen_Une_fois_ne_compte_pas.pdf

Cioculescu, Simona, Milan Kundera, *Arta romanului* în www.romlit.com/milan-kundera-arta-romanului, consultat 01.05.2015.

Salmon, Christian, Milan Kundera, *The Art of Fiction* in *The Paris Review*, No. 81, consultat, 08.05.2015, www.theparisreview.org/interviews/2977/the-art-of-fiction-no-81-milan-kundera consultat 01.05.2015

Vitali, Ilaria, (2012), *L'ailleurs, le chez-soi et le monde: la Weltliteratur de Milan Kundera* consultat 05.05.2015, http://www.farum.it/publifarum/enzine_articles.php?art_id=21